

Biblioteka – kuća vekova

Gospođe i gospodo,
Dragi prijatelji knjige,
Poklonici čitanja,

Otvaranjem izložbe *Biblioteka – kuća vekova*, danas obeležavamo tri značajna jubileja, odnosno, tri značajne godine XIX stoleća, značajne ne samo za kulturnu istoriju Kragujevca nego i države Srbije.

To su:

Godina 1816. – kada je pri Knjažeskoj kancelariji osnovana biblioteka;

Godina 1846. – kada je u Kragujevcu, ubrzo posle beogradskog, počelo da radi kragujevačko Čitalište;

Godinu 1866. – kada je otvorena Javna biblioteka u Kragujevcu.

Na ovoj izložbi ćemo razgledati objavljenu i neobjavljenu arhivsku građu, knjige, časopise i druge periodične publikacije, prepisku, fotodokumentaciju, predmete iz zbirki – jedan deo onoga što čini ovu Biblioteku kućom vekova, trezorom sačuvanog pamćenja. Možda bi trebalo ovu izložbu shvatiti i kao podsetnik na danas nezamislive napore onih poslanika koji su, u prvim decenijama XIX veka, još u vreme Prvog i Drugog ustanka i kasnije budili, u srpskom narodu koji tek što se izborio da više ne bude turska raja, svest o neophodnosti kulture kao vrednosti života. Ne verujem da mi, današnji, u prvoj deceniji XXI veka, uopšte možemo da zamislimo šta je sve moglo predstavljati osnivanje – verovatno sa malim brojem dokumenata i publikacija – biblioteke pri Knjažeskoj kancelariji u Kragujevcu. Godina je 1816, Drugi ustanak tek što je završen naizvesnom pobedom, veliki Miloš još igra opasnu pipirevku i sa pašom u Beogradu, i sa Portom u Carigradu i sa saplemenicima u Austriji, i sa neprijateljima u Srbiji, vidici se nisu ni malo razbistrili. Ali, iako se, Knjažestvo tek oblikuje, iako živalj u njemu još podrhtava od skore preteške prošlosti kao i nepredvidive neposredne budućnosti – Knjažeska kancelarija radi, i u njoj se polako obrazuje mala biblioteka, neophodna za taj rad. Iako siromašna i još nedovoljno primetna, ta je biblioteka u Kragujevcu 1816. godine kulturni događaj od nesagledivog značaja, događaj kojem je teško naći poređenje bilo u kasnijem, bilo u našem vremenu. Ako sebi sad dozvolimo, umesto poređenja, jednu vrlo starinsku ali i klasičnu sliku, jednu od onih što su od drevnih vremena nastanile sadržine evropske kolektivne ne-svesti, rekla bih da je ta malena biblioteka svetlela Knjažestvu, kao lojna sveća na prozoru neke krovinjare, nevidljive u noćnom šumskom prostranstvu davne Šumadije. Svetiljka – putovođa. Svetiljka – spas.

Trideset godina docnije, 1846, sve je drukčije, jer je trideset godina veliko prostor-vreme za malu, ali već čvrsto uobličenu vazalnu balkansku kneževinu, za Srbiju koja nastoji da uči od Evrope i da prima od njene kulture i nauke, da joj se približava koracima ne od 7 nego od 77 milja. U tom nastojanju čitališta u Beogradu i u Kragujevcu, a ubrzo, i u drugim gradovima, niz svetiljki na putu još uskom, još džombastom, isprekidanom, ali putu ka usponu prema vrednostima kulturom kojim se mala Kneževina zaputila. Čitališta su bila važna i stoga – ovo u Kragujevcu posebno – što su pomagala, kao malena ali dragocena središta, da se uspostavi svest o neophodnosti duhovnog napora kao suštinskog oblika otporu tegobnim vremenima. U Čitalištu se najpre mogao usvojiti dragocen nauk: da su knjiga i znanje vrednosti koje nadmašuju sve druge koje su na ceni čak i kod onih koji cene samo novac i moć. Uz 1866, do Javne biblioteke u Kragujevcu. To je značilo potvrdu da su knjiga i znanje, u toku decenija koliko je prošlo od osnivanja biblioteke pri Knjažeskoj kancelariji do osnivanja Javne biblioteke, svojom svetlošću razmakle tamne prostore neznanja, otpora, zlomisli i gluposti, tako da se u rasvetljenost koju donose više nije moglo sumnjati. Mogle su

se tim svetlostima stavljati brane, kao i uvek, ali svetlosti je prodirala i kroz najmanju pukotinu na tim branama.

Mnogo je poslenika u tim desetlećima, od 1816. do 1866, uložilo svoju veru, i svoj trud, i svoj rad, neki i svoj život. Ova nas izložba vraća među njihove likove i imena, kao i među likove i imena onih koji su ih nastavljali, ne štedeći sebe. Pođimo da se susretnemo sa svima njima, koji su se bavili knjigom i znanjima u decenijama koje su prethodile našim, da se podsetimo šta su sve poradili, u nadi da će im daleki potomci živeti bezbrišnije što, na žalost, nije slučaj. Bojim se da je u ovom vremenu, i nikako samo kod nas, manje poverenja u vrednosti kulture i duhovnog napora uopšte, a više u nadmoć vlasti i novca. Ali tako je to bivalo i u mnogim ranijim periodima ljudske istorije, kao što se zna. Pođimo da se susretnemo sa onima čija je vera morala biti jaka, kao i njihova nada: sigurna sam da će taj susret i u nama ojačati poverenje u značaj knjige i vrednosti kulture, jer to poverenje se ponekad oseti gotovo oslabljenim pred ruševinama mnogih duhovnih građevina koje je ostavio za sobom XX vek, i pred navalama zlomisli kojima su ispunjene prve godine XXI veka.

U našim smutnim vremenima, Narodna biblioteka u Kragujevcu neprestano deluje kao svetiljka na putu što vodi u budućnost, ka različitim vidovima saznavanja i saznanja.

Dozvolite mi da objavim da je izložba Biblioteka – kuća vekova otvorena i da vas zamolim da je obiđemo.

25. septembar 2006.

Svetlana Velmar-Janković